

УДК 314.18: 316.42 (477)

О.А. Сливка

СИСТЕМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

У статті розкрито сутність системи забезпечення людського розвитку на регіональному рівні. Визначено принципи її побудови, від яких залежить досягнення цілей людського розвитку в регіонах. Зростання людського потенціалу можливе за рахунок взаємодії виділених у підсистемі забезпечення людського розвитку відповідних підсистем, а саме: підсистеми забезпечення здоров'я, підсистеми забезпечення освіти, підсистеми забезпечення матеріального добробуту та розвитку соціальної інфраструктури, підсистеми забезпечення розвитку регіональних ринків праці та підсистеми фінансування людського розвитку. Запропонована модель забезпечення людського розвитку в регіонах України.

The essence of human development at the regional level is revealed in the article. Sets out the principles of its construction, on which the achievement of human development in the regions depends are estimated. Human growth is possible due to the interaction of the selected subsystem in human development of the respective subsystems, namely health ensuring subsystems, education providing subsystems, material well-being and development of social infrastructure providing subsystems, the development of regional labor markets insuring subsystem and sub-systems for financing human development. It is proposed the model for the human development in the regions of Ukraine.

Ключові слова: людський розвиток, система забезпечення людського розвитку, інтегральний індекс забезпечення людського розвитку, вагові коефіцієнти, регіони України.

Наявність проблем, пов'язаних із реалізацією основних завдань соціальної політики в Україні та обмежень для людського розвитку на регіональному рівні вимагає побудови та обґрунтування системи забезпечення людського розвитку в регіонах. Це пов'язано з тим, що найбільше проблем у сучасних умовах виникає саме на регіональному рівні у найрізноманітніших сферах людського життя. При цьому важливо враховувати об'єктивні регіональні відмінності в умовах забезпечення людського розвитку, які можуть бути пов'язані зі специфікою його стратегічних цілей, особливими загальнодержавними функціями, які мають виконувати певні регіони.

Вирішення проблем людського розвитку досліджували як вітчизняні, так і зарубіжні науковці. Зокрема, серед зарубіжних учених найвидатніші такі дослідники: Кузнецова О., Льюїс А., Несторова Л., Сен А., серед українських — Антонюк В., Геєць В., Грішнова О., Долішній М., Колот А., Кочума І., Лібанова Е., Лісогор Л., Макаров О., Онікієнко В., Петрова І. та ін. До того ж, проблеми формування дієвої системи забезпечення людського розвитку на регіональному рівні поки що комплексно не досліджувались у науковій літературі.

Метою дослідження є визначення сутності системи забезпечення людського розвитку в регіонах України.

Людський розвиток на регіональному рівні повинен мати системний характер, постійне підвищення його рівня має забезпечуватися комплексними заходами, реалізація яких можлива тільки за умови чітко визначеної та впровадженої системи забезпечення людського розвитку.

Сьогодні фактично немає єдиного системного підходу до створення теоретичної моделі системи забезпечення людського розвитку. Реально існуюча система забезпечення людського розвитку в Україні складається з набору окремих заходів, які досить часто не пов'язані між собою і не виконують основних своїх функцій. Тому нагальним є вирішення питання впорядкування елементів системи забезпечення людського розвитку для досягнення поставлених цілей, а саме зростання рівня людського потенціалу населення в регіонах України.

Різноманітність підходів щодо побудови структури системи забезпечення людського розвитку ускладнює цей процес, оскільки досить проблематичним є вибір її елементів. Необхідно враховувати здобутки вже існуючої структури моделі та, виходячи із наявної соціально-економічної ситуації в регіонах України, формувати нові елементи. Основним принципом при здійсненні вибору елементів системи забезпечення людського розвитку є їх ефективність у досягненні цілей людського розвитку.

Вважаємо, що діяльність із забезпечення людського розвитку будується на чотирьох рівнях: країна, регіон, підприємство, особа. При цьому, необхідно враховувати той факт, що рішення, які приймаються на рівні країни, поширюються і на нижчі рівні. Це підвищує ефективність системи забезпечення людського розвитку в регіоні через синергійний ефект, оскільки можливості суб'єктів, які її представляють, є різними [2].

З методичного погляду, під час формування системи забезпечення людського розвитку, необхідно дотримуватися певних концептуальних вимог, а саме: чітко визначити об'єкт забезпечення, функціональні завдання та елементи організаційної структури. Отже, характеризуючи систему забезпечення людського розвитку, виокремимо

такі методичні положення, якими варто керуватися під час її формування в регіонах України.

По-перше, система забезпечення людського розвитку в регіонах України не може бути шаблонною. Вона індивідуальна в кожному регіоні, тому що залежить від рівня економічного і соціального розвитку, людського та інноваційного потенціалу регіону.

По-друге, система забезпечення людського розвитку в регіонах хоча й має елементи виокремленості, однак вона тісно взаємопов'язана із системою забезпечення людського розвитку країни, підприємства та особистості, тобто можна говорити про її інтегрованість.

По-третє, система забезпечення людського розвитку в регіонах є комплексною. Вона покликана забезпечувати економічний, соціальний, культурний, духовний, інформаційний розвиток. Тому до її складу повинні належати відповідні елементи, органи і засоби.

Сутність системи забезпечення людського розвитку можливо уявити, використовуючи її відповідну модель. Необхідно зазначити, що наукових досліджень із розроблення моделі системи забезпечення людського розвитку в регіонах України практично не проводилось. Модель системи забезпечення людського розвитку зображено на рис. 1.

Досягнення цілей людського розвитку можливе за умови дотримання цілісності системи забезпечення людського розвитку. Вважаємо, що у ній необхідно виділити такі підсистеми, які об'єднують ключові проблеми на шляху до зростання людського потенціалу: 1) підсистему забезпечення здоров'я; 2) підсистему забезпечення освіти; 3) підсистему забезпечення матеріального добробуту населення; 4) підсистему забезпечення розвитку регіональних ринків праці; 5) підсистему забезпечення фінансування людського розвитку. Кожна підсистема складається з елементів, дія яких спрямована на реалізацію чітко визначених функцій розширення можливостей для людського розвитку (рис. 2). Кожна із наведених підсистем виконує свої функції, які повинні розширювати можливості кожної людини.

Так, у межах підсистеми забезпечення здоров'я реалізуються такі функції забезпечення можливостей для людського розвитку:

1) забезпечення високих показників рівня та розвитку людського потенціалу у сфері охорони здоров'я, адже низька тривалість життя та висока захворюваність блокують формування та реалізацію можливостей людини, різко зменшують свободу життєвого вибору;

2) створення умов для збільшення тривалості життя;

3) розробка профілактичних заходів зі зменшення показників захворюваності, зокрема шляхом охорони праці та запровадження щеплення дітей від основних інфекційних захворювань;

4) запровадження сучасних методик лікування;

5) підвищення забезпеченості населення медичними послугами шляхом розширення мережі лікувальних закладів.

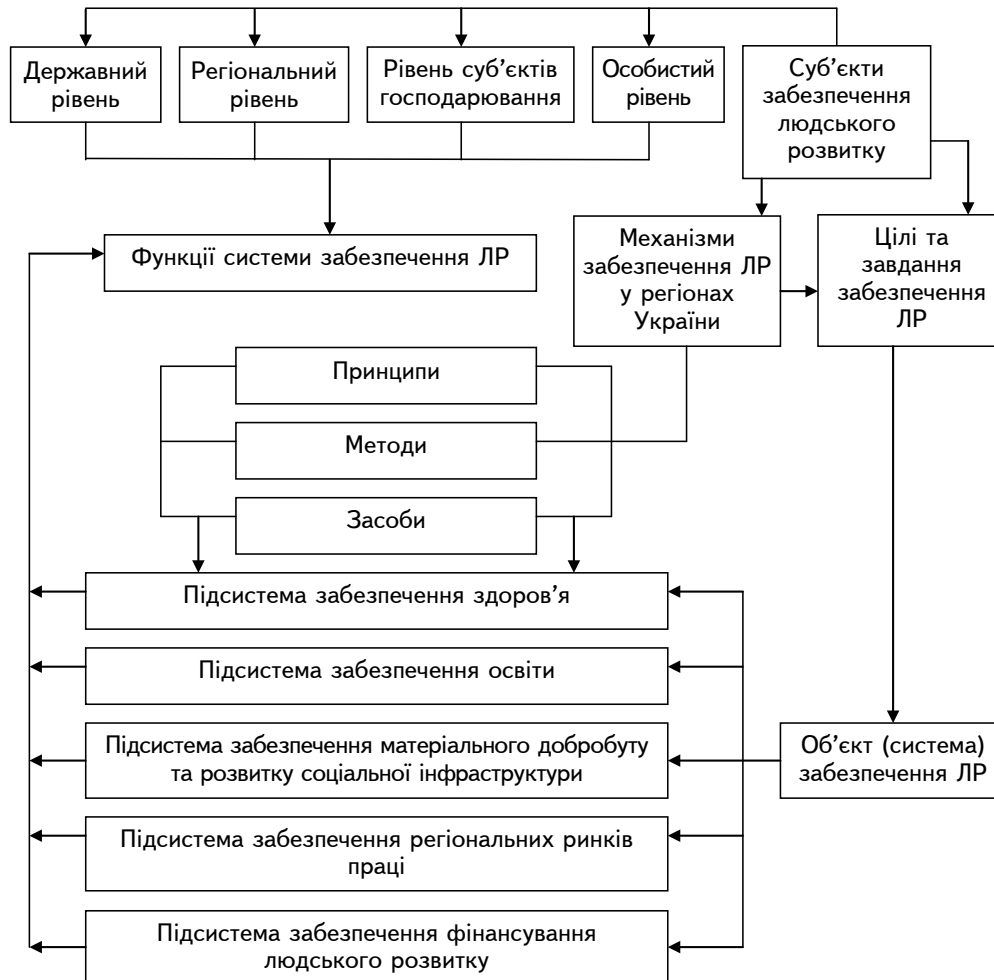

Рис. 1. Модель системи забезпечення людського розвитку в регіонах України (авторська розробка)

Підсистема забезпечення освіти реалізує такі функції:

- 1) підвищення доступності освіти для усіх верств населення, адже саме освіта готує людину до життя, забезпечує їй свободу інтелектуального, професійного та соціального вибору;
- 2) забезпечення всього населення кожним ступенем загальної середньої освіти і, принаймні, початковим рівнем професійної освіти;
- 3) збільшення середньої тривалості навчання водночас із підвищенням якості освітніх послуг;
- 4) орієнтація на сприяння освіті населення протягом життя;
- 5) формування ефективної освітньої стратегії розвитку регіонів.

Рис. 2. Архітектура системи забезпечення людського розвитку на регіональному рівні (авторська розробка)

У рамках підсистеми забезпечення матеріального добробуту населення та розвитку соціальної інфраструктури реалізуються такі функції забезпечення можливостей для людського розвитку:

- 1) сприяння зростанню рівня доходів населення через створення умов для повної і продуктивної зайнятості;
- 2) подолання бідності, передусім серед працездатного населення, через розширення можливостей альтернативної зайнятості;
- 3) сприяння зростанню купівельної спроможності та рівня життя населення;
- 4) ліквідація заборгованості з виплати зарплат і соціальних допомог;
- 5) зменшення розшарування населення у регіонах за рівнем доходів.

Через підсистему забезпечення розвитку регіональних ринків праці реалізуються такі функції щодо забезпечення можливостей для людського розвитку:

- 1) сприяння зростанню економічної активності населення та ступеня її реалізації, створенню можливості реалізації людей у сфері праці;
- 2) сприяння зменшенню середньої тривалості пошуку роботи;
- 3) сприяння скороченню частки працюючих в умовах неповного робочого дня (тижня) у загальній чисельності зайнятих;
- 4) сприяння зменшенню частки працюючих в умовах, що не відповідають санітарно-гігієнічним нормам, у загальній чисельності зайнятих.

Підсистема забезпечення фінансування людського розвитку повинна бути спрямована на:

- 1) збільшення видатків місцевих бюджетів на освіту;
- 2) оптимізацію видатків місцевих бюджетів на охорону здоров'я;
- 3) збільшення рівня видатків місцевих бюджетів на соціальний захист;
- 4) зростання сукупних соціальних видатків та їх цільове та ефективне використання;
- 5) зменшення залежності місцевих бюджетів від трансфертів Державного бюджету.

Отже, досягнення цілей концепції людського розвитку можливе лише за умови ефективного функціонування системи забезпечення людського розвитку на рівні держави в цілому та її регіонів. Систему забезпечення людського розвитку на регіональному рівні можна визначити як соціально-економічну модель, яка спрямована на розширення можливостей для людського розвитку в ключових його напрямках. Ця система, на нашу думку, має охоплювати такі аспекти: здоров'я, рівень освіти, матеріальний добробут, стан ринків праці та фінансування людського розвитку.

1. *Гришнова О.А.* Людський розвиток: навч. посіб. / О.А. Гришнова. — К.: КНЕУ, 2006. — 308 с.;
2. *Долішній М.* Актуальні завдання інтенсифікації соціально-економічного розвитку регіонів України / М. Долішній // Регіональна економіка. — 2005. — № 2. — С. 8–14;
3. *Колот А.М.* Соціальна політика в умовах глобалізації економічних відносин: здобутки, втрати, тенденції / А.М. Колот // Демографія та соціальна економіка. — 2008. — № 1. — С. 23–41;
4. *Кочума І.Ю.* Інституційні передумови людського розвитку в Україні / І.Ю. Кочума // Україна: аспекти праці. — К., — 2006. — №5. — С. 35–39;
5. Людський розвиток в Україні: мінімізація соціальних ризиків (колективна науково-аналітична монографія) / За ред. Е.М. Лібанової. — К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, Держкомстат України, 2010. — 496 с.;
6. *Макарова О.В.* Державні соціальні програми: теоретичні аспекти, методика розробки та оцінки / О.В. Макарова — К.: Ліра, 2004. — 325 с.;
7. *Онiкiєнко В.В.* Удосконалення соціально-трудоу відносин як важлива умова забезпечення людського розвитку / В.В. Онiкiєнко: [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/>

dspace/bitstream/handle/123456789/11835/12Onikienko.pdf?sequence=1; 8. *Петрова І.Л.* Реструктуризація функцій управління людськими ресурсами в контексті стратегічної перспективи / І.Л. Петрова: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/dspace/bitstream/handle/123456789/11848/15Petrova.pdf?sequence=1>.